Зоран Аврамовић
Институт за педагошка
истраживања
Београд

UDK: 316.4.05
Pregledan naučni rad
Priljen: 31. 08. 1999.

СРБИЈА И "МЕЂУНАРОДНА ЗАЈЕДНИЦА"- ТЕРЕТ ИСТОРИЈЕ ИЛИ ДЕМОКРАТИЈЕ

У раду се разматра питање интересне условљености сукоба Србије и Запада. На питање шта је условило негативан однос "међународне заједнице" према интересима српског народа у протеклој деценији, аутор тврди да је проблем у наставку негативне историје Запада према Србима. Аргумент темељи на четири социјално-политичка индикатора: 1) однос према националном јединству; 2) поштовању државног суверенитета; 3) морална слика нације; 4) однос казне и сарадње. Анализа показује да неуважавање српских националних интереса и права није изазвано мањком демократије, већ негативним историјским односом политичког иностранства према српским националним и државним интересима. У таквим околностима, српско друштво треба да се ослободи осећајног мишљења у политици и да се окрене реалном и диференцираном сагледавању међународних интереса.

Кључне речи: Србија, "међународна заједница", демократија, историја.

Проблем: Шта је условило изузетно рђав политички, национални, друштвени и културни положај Срба у делу света у последњој деценији? Да ли је проблем у структурном прилагођавању Србије свету или у укупном наслеђу односа о коме је реч? Или: историја односа европских политичких елита или неспремност политички већинске Србије да "прихвати демократију"? У раду се тврди да је проблем односа Срба са делом светске заједнице наставак њима ненаклоњене историје.

Индикатори позитивног или негативног односа једног народа (државе) према другом народу (држави): однос према националном јединству, поштовање државног суверенитета, морална слика нације, однос казне и сарадње (Пример бр.1 – однос ЕУ И САД према Србима у Хрватској и Албанцима на Косову и Метохији; пример бр.2. Ширак, "Срби су народ без закона и вере. То је народ разбојника и терориста"; пример бр 3. Џорџ Робертсон: "НАТО нема снаге да мења менталитет косметских Албанаца и (приволи их) да живе заједно са Србима, Црногорцима, Турцима".)

Наводи се историјска чињеница да су водеће државе Европе у последња два века према српском народу водиле политику сузбијања његових националних и државних интереса. У последњој деценији демократија је била само

инструмент за наставак такве политике дела светске заједнице. Демократске институције постоје у Србији али не и политичка воља која је спремна да прихвати САД и ЕУ пројекат о Србима.

Решење проблема? Србија мора да на друге сазнајне, политичке и психолошке основе постави свој однос према "међународној заједници". 1. Реално оцењивање општих намера Запада према Србима, 2. мора да диференцирано приступа европским политичким струјама, 3. утемељења разумне диспансе.

Теоријско разматрање проблема карактера односа Срба и Европе ("међународне заједнице") претпоставља методолошку идеју. Треба почети са идејом Ернста Блоха да се тајна неке актуалне друштвене појаве налази у њеној историји. Дифамација Срба у свету је општепозната чињеница. У демонизацији Срба учествују у највећем делу евроамерички политичари, интелектуалци, новинари, а прикључи се понеко из других држава. Антисрпска критика – хистерична и "конструктивна" постала је саставни део политике европских држава, а Срби су постали објекат за испуштање политичке агресије. Међународни положај савремене Србије као и целог српског народа је такав да се морамо упитати за мотиве антистрпске политике и за објашњење могућних узрока који су допринели неповољном статусу Срба и његове политичке репрезентације. (Ниједан актуелни српски политичар није прихватљив Западу (ЕУ и САД), чак ни "опозициони".)

Морамо се, дакле, обратити историји: да ли је било у новијој европској историји одбојности према српским политичким интересима и правима? (О анализи наступања евроамеричке политике против српских интереса у раздобљу од 1990 до 1998. године, писао сам у књизи *Друго лице демократије*.)

1.

Најпре о значењу појмова Срби и "међународна заједница". Српска национална идеја може се разумети као идеја самобитности ("Бити и остати свој и својствен, на своме".) Карактеристике српске идеје су црквенодржавно самоутемељење, нису имали туђе династије, нису имали државу заштитницу, идеја одбране а не освајања. Идеја самобитности је необична за један мали народ и отуда српско прецењивање (Матић: 1998). Срби негују култ националне слободе и независности. Због слободе и властите државе платили су у последња два века огромну цену.

Какво је значење појма међународна заједница? Треба најпре упозорити на терминолошку обману. У социологији се прецизно разликују појмови, заједнице, друштва, организације, државе по карактеру односа који се успостављају између чланова. Заједница означава висок степен присности (органска заједница), док организација има у свом темељу интересно-механичку везу. Употреба синтагме "међународна заједница" треба да означи блискост односа између држава, што је далеко од реалности. Ради се о језичкој

иновацији током историје успостављаних односа моћи и власти између држава и народа. Те нове, данашње односе моћи и доминације у свету треба терминолошки да прикрије кованица "међународна заједница".

И овлашан поглед је довољан да би се констатовала чињеница о хетерогеном скупу савремених држава и њихових политичких система – демократије, монархије, личне диктатуре, тоталитарни системи, итд. У таквој "међународној заједници" није могућно успостављање политичке воље која би могла да буде репрезентована. Портпароли те заједнице су заправо велике силе Западне Европе са САД на челу. Када политичари из ових држава говоре о политици "међународне заједнице", они мисле на властиту политичку оцену и став о Ираку, Кини, Србима, итд.

Нова језичка конструкција у међународним односима израсла је на новој констелацији политичке моћи и власти у свету после 1989. године. Поремећај у педесетогодишњој равнотежи снага утицао је на преображај односа моћи (утицај на политичко понашање других држава) између држава у односе власти (издавање заповести другој држави или "ауторитарна моћ заповедања"). Ми живимо у времену када евроамеричке земље у име "међународне заједнице" издају заповести и наредбе другим државама. Уз то, целокупан однос доминације у свету покрива се демократском реториком.

Убрзо са ширењем идеологије новог светског поретка "међународне заједнице" поставило се питање начина на који ће она обезбедити властито поштовање. Таква конструкција нема традицију на коју би се позвала (свет под једним вођством), а афективна везаност је крајње непоуздана ствар (аналогно "пролетерском интернационализму). Једино што је преостало, јесте изградња новог нормативног светског поретка са идејом добровољног подређивања конвенцијама ЕУ, НАТО пакта итд. Низ бивших комунистичких држава Источне Европе је похрлило у загрљај тако дефинисаној "међународној заједници". Искрсао је проблем са државама и народима који нису расположене да уђу у такве интеграције а то су пре свега Срби и Руси.

2.

Размотримо сада разлоге за антисрпску политику у последња два века. У односу на неке друге европске народе, српски народ у протекла два века континуирано тежи националном ослобођењу и уједињењу. Овај историјски циљ Срба наилазио је на отпор, најпре турске и аустроугарске царевине а потом суседних држава (Бугарска) и народа (и настајућих нација од религија) са којима је створена Краљевина СХС. Поред политичких интереса великих и малих суседних држава Србија је имала против себе и своју историју – вековне сеобе и мешање са другим народима на Балкану.

Да се подсетимо историјских чињеница. На удару антисрпске политике била је не само концепција државе српског народа већ и српска политичка култура, национални менталитет. Против стварања српске државе која би

обухватала просторе на којима живи српски народ различитих вера деловали су у највећој мери Немци (са Аустријом) и Енглези. Берлински конгрес 1878. спречио је уједињење Србије са Босном и Херцеговином као етнички српским простором, и са Старом Србијом, тј. Косметом. На такав резултат конгреса утицао је претежно Бизмарк и енглеска дипломатија. Анексија БиХ 1907 директно је био израз антисрпске политике Аустро-угарске монархије. После 1918. против нове државе раде Италија, Аустрија и Мађарска, а 1941. немачки фашисти и његови сателити Бугари, Мађари, Албанци.

У том једновековном нападу на српске државне интересе посебно се истицала Енглеска. Од источног питања Енглези раде свим силама за несрпске интересе. (приликом обележавања 500 година Косовског боја 1898. енглеска дипломатија је говорила о Србима: "свест о својој самосталности не треба да заведе Србе у снове непрестаног проширивања граница".) После 1903. Енглези жестоко клеветају српски народ (те клевете ће преузети Беч, и Немачка све до дана данашњег) због убиства краља Александра, а између два рата доприносе стварању бановине Хрватске 1939. Завршни ударац српским интересима задали су 1943. када је Черчил нагло одбацио краља и његову владу, а прихватио комунисту и Хрвата Тита као лидера и чувара нове, комунистичке Југославије (мотив: спасавање Хрвата од кривице Усташа). И 1991. помогнути су здушно сви антисрпски захтеви.

Француско-српски односи никад нису били прожети сарадњом 1878-1914 (Војводић: 1999).

Срби су, у дипломатији европских држава на својој страни имали Русе. Али њихова улога је била колебљива и неспремна да одлучно стане на страну Срба. Од 1878. Руси су се повлачили пред притисцима Немачке и Енглеске – 1907. и 1991.

Овде скицирано међународно политичко искуство показује да Срби нису имали искрене пријатеље у остваривању својих политичких (државних и националних) циљева. Када су стварали српску државу европске државе на челу са Енглеском и Немачком гледале су да је смање и да велики број Срба остане ван њених граница, а када су морали да рачунају са српским етничким простором онда су утицали на стварање државе у којој ће се Срби сукобљавати са другим нацијама и верама. Чињеница да је Европа одлучила да остане Југославија после Јасеновца то најбоље доказује. Најзад, 1991. учињен је преседан само да би се Срби раздвојили: признате су републичке границе као међународне!

Шта је мотивисало државе о којима је овде реч да се супротстављају српским националним тежњама за које су они крварили? Да ли је била по среди процена неких европских држава (Енглеске и Немачке) да ће своје интересе остварити пре посредством других, несрпских народа? Можда су у питању верско-културне блискости и утицај католичке цркве на формирање несрпских политичких оријентација? Или је, можда, посреди психолошко-политички разлог (мржња и предрасуде о Србима из једне бечко-немачке

струје мишљења о Србима, јак утицај католичке цркве и Ватикана, непознавање балканског проблема, плаћена антисрпска пропаганда, западноевропски етноцентризам).

3.

Колико су Срби допринели таквој политичкој рецепцији? Колико су били наивни и неспособни да оцене природу међународних односа. Јак утицај емоционалности у политичке послове оставио је трага и на овом подручју. Спремност да се лако и брзо прихвати за пријатеља неко ко показује питомо лице, освети се кад тад. Срби су морали знати да испод иностраног лица увек постоји некакав интерес.

Међутим, Срби су сами криви за фаталне последице оријентације на југословенство. План о стварању једног народа с три имена (Срби, Хрвати, Словенци) био је, како показује историја, погубан за Србе. Југославија је помогла страним силама и онима који су били против српских интереса да се ставе у улогу заштитника несрпских народа (Словенаца и Хрвата), националних мањина (Албанаца) као и верских заједница (муслимана). За терет историје одговоран је и српски национални карактер.

4.

Тражење излаза и дефинисање српских интереса. Срби треба да оцене прошлост и да схвате у каквом свету данас живе. Свет је у знаку демократске експанзије богатства и моћи. Стварају се зависне државе и регионалне организације које функционишу по моделу комунистичке интернационале само са демократском процедуром. Усаглашавају се око сваког питања и наступају јединствено.

Срби морају да дефинишу своје националне интересе у односу према свету – економске, културне, политичке, војне? После искуства 1990–2000. када су ране дубоке и свест да није правично поступано са Србима потребно је очувати достојанство али и интересно повезивање са тог становишта. Упркос свега Србија не треба да се затвара (она то и не чини) али са теретом осећања неправде она мора равноправно сарађивати са светом. Али, како кад "свет" жели доминацију.

1) Србија мора реално да оцени *намере европских држава и влада* према Србима у прошлости. Морамо се замислити над природом савезничких односа у два светска рата. После Првог светског рата Срби се притискају у новој држави да учине уступке Хрватима без прецизирања својих интереса. После Другог светског рата, Срби су остављени да живе са својим усташким целатима. После 1991. Србе државно и национално деле а савезници постају они који су били непријатељи 1914-1918. и 1941-1945. године. Србија, савез-

ник сила победница у два рата, доживљава да је њени непријатељи из суседства и околине политички понижавају и учествују у кажњавању.

Из оваквог односа Срба и савезника произлази само један закључак. Србија је била инструментализована, она је била потребна Французима и Енглезима у борби против Хитлерове Немачке, а не из љубави. Цинично је да једна Енглеска која у континуитету ради против српских интереса наједном постане присан пријатељ. Проблем је што такву улогу нису прозрели сами Срби. Они су били савезници у борби против фашизма али од тога није требало правити мит и уљуљкивати се у вери да имамо савезнике и у миру. Тај мир је искорашћен за прављење планова за евентуални распад Југославије. Тешко је поверовати да би велике силе неприпремљено дочекале разбијање СФРЈ 1991. А исход знамо.

2) Србија мора избећи грешку узимања дела за целину. Немају сви у међународној заједници исту антисрпску улогу данас, као што је нису имали ни у прошлости. Било би од највеће спољнополитичке користи да се идентификују све политичке струје у европском мишљењу које су заузимале став о српским интересима и правима. Са таквим сазнањем мора се ући у борбу против свих оних који криво представљају Србе и који се користе лажима. За тај посао мора се искористити мисаони потенцијал непоткупљиве интелигенције.

3) Шта треба да чини Србија? Најпречи задатак Србије јесте да у блиској будућности конципира своју спољну политику на начелима *разумне дистанце* без обзира на евентуална побољшања међудржавних односа. Киша и сунце се смењују и на спољнополитичком терену али не би смело да нас сунце заваља као и да нас киша баци у депресију. Важно је одбацити занос и наивност. Као што се појединачни односи заснивају на усклађивању интереса сваке од страна тако и српска држава треба да мирно и хладно процени своје билансе да не би постала инструмент у туђим рукама. Оваква оријентација се темељи на комбинацији интереса и скепсе, а не на надземаљском одушевљењу и обећањима. "У спољној политици све што је логично не мора увек да ваља", речи су једног писца.

Спољна политика је такође један облик борбе за власт али коренито другачији од унутрашње политичке борбе. Изван својих граница држава се бори за ширење свог утицаја који се концентрише око економије, политике, културе. Велике државе настоје да мале државе преузму њихове институције, њихове обрасце политике и њихове погледе на текуће догађаје. Оне нису до сада имале власт да институционализују однос наметања воље већ су се вештином дипломатије наметале са својим утицајем. Са таквим приступом у дипломатији нема искрених пријатељстава као и у политици уопште.

Србија се данас суочава с новом светском констелацијом моћи и власти. Ако се реално сугерира српски став он може бити само дефанзиван. Одуштајање од НАТО савеза и ЕУ интеграција не мора бити и против сарадње са тим савезима. После горких искустава са државама које нису хтеле да уваже

његове интересе и права српски народ и Србија треба да на пристојном одстојању трпе утицаје тих "заједница". Глагол трпети означава притисак ових савеза да им се Србија потчини у свим аспектима политике – институционалном, вредносном, кадровском. Не треба избегавати усклађивање интереса и вредности али одбрана природне аутономије не може се избећи.

Политика разумне дистанце према евроамеричким државама је логички резултат њиховог односа према Србима у 20. веку. Овај век је показао да у низу европских држава, без обзира на политички систем (монархија, фашизам, демократија) делују снаге које су отворено против српских националних и државних интереса и права. Оно што су некада покушавали Хитлерови нацисти и њихови савезници у Хрватској, Бугарској, Мађарској, а нису успели, сада уједињена "демократска Европа" успева: да државно раздвоји српско национално биће и да згази вековни сан – ослобођење и уједињење српског народа. Чак се поиграва са Косметом као делом Србије.

Када нису показале разумевање за српске националне циљеве зашто би изражавали поштовање за српске жртве у одбрани европских вредности слободе, независности, достојанства у 20. веку. Европске државе нису показале ни поштовање за српске жртве у Првом светском рату ни у Другом (Јасеновац), ни током разбијања Титове Југославије 1991–1995. а ни на Космету 1998. (Клечка, Глођане).

Чињеница да Европа није поштовала српске жртве пале за властито ослобођење и уједињење али и за одбрану европских идеја слободе и правде, недвосмислено упућују на закључак да је време коренитог преиспитивања политичких односа према савезницима и противницима наступило и да се не може одлагати.

5.

Политички поредак у Србији од 1990. магнетски привлачи домаће и иностране политичаре и мислиоце политике да га описују и оцењују. Највећи број међу њима није сагласан у квалификацији политичког система у Србији. Клатно се креће од порицања демократског поретка до апологије постојеће демократије. Каква је природа политичке власти у Србији? – питање је изазовно за теоријску мисао више него за политичку. (Аргументацију сам изложио у два текста а она се концентрише око давања предности минималистичком концепту демократије а не максималистичком и око оспоравања тврдње о сурогатима демократије: национализам као нова матрица легитимитета, сличност национализма и комунизма, српски популизам, српска страна рата, уставно демократска а стварно национално-плебисцитарна, Србија нема услова за савремену демократију)

Једна струја истраживача политике у Србији (унутрашња критика) тврди да у Србији није било нити данас има демократије. По неким мишљењима у Србији се ради "о наставку комунизма", по другима у Србији се

"спречавају демократске промене", по трећим "Србија никад није била у правом смислу демократска држава", четври тврде да у Србији нема демократских избора.

Унутрашњи критичари демократских институција у Србији користе аргумент дела насупрот целини демократског поретка. На основу једног недостатка, лошег институционалног решења или рђавог функционисања они оспоравају целокупан систем. Међутим, њихов основни аргумент је супстанцијалистички. С претпостављеним појмом демократије они оспоравају постојећа демократска решења. Тврдња да у Србији нема демократије имплицира закључак да демократија постоји изван реалности, она треба да се оствари. Другим речима, исказ да у Србији постоји празна форма демократије упућује на некакву демократску суштину изван реалности.

Приговори оваквом становишту могу се упутити из перспективе друштвене и политичке ставности. У друштву не постоји подела на црно и бело. Супстанцијални критичари српске демократије свесно или несвесно одбацују процедурални карактер демократије. Уколико се демократија разуме као систем контроле колективног одлучивања и једнакост политичких права грађана није тешко доказати да у Србији постоји демократија али са проблемима у функционисању.

Инострана (спољна) политичка критика Србије *grosso modo* одриче демократски карактер постојећим политичким институцијама, али и личностима. Јавно се објављују тезе о Србији као о држави у којој постоји "титовичко-стаљинистички режим који почива на свеprisутној и моћној полицији, а та полиција је налик на тајну полицију "Секуритате" Николае Чаушескуа.

Западни политичари и стручне групе за анализу Србије и СР Југославије најтежим речима одричу демократска опредељења политичким личностима и институцијама. Постоји опсесија Слободанаом Милошевићем. У њему се види "лична диктатура", у њему се открива препрека демократији.

У Србији нема демократије зато што влада српски национализам. (Извештај америчког института за мир, *Данас*, 15-20 јул 1998). "Све је више Срба који почињу да схватају да Милошевић свом народу није донео ништа осим пропасти. Десетковао је српско становништво у Хрватској, понирио и осиромашео Србе у Босни, изазвао немилосрдни егзодус Срба са Косово и упропастио економију Србије. САД треба да учине све да убрзају његов одлазак са власти" (Цимерман, *Наша борба*, 1-2 август 1998). С једне стране, то је увреда за људски разум: немогуће је да се до ове мере субјективизује одговорност; с друге стране, то говори човек који је директно одговоран за рат у БиХ јер је поништио споразум о миру у БиХ 1992.

Унутрашњи и спољни критичари сагласни су у једном: у Србији нема демократије, а то је заслуга и постојећих институција и водећих политичких личности. Одговор се може потражити у појму демократије. Реч је о декларативној, претпостављеној дефиницији демократије коју није потребно образложити. Такав приступ проблему допушта да се реалност оцењује према

изабраној "суштини демократије". Шта је суштина демократије? Ја имам значење демократије у глави и то је довољно за именовање стварности као демократске или не. Из овакве политичке мистике излази се релативно лако уколико се употребе два критеријума: слободно политичко орагнизовање и слобода изражавања.

Критика о којој је реч није академска већ практично-политичка. Унутрашњи критичари, уколико су политичари из опозиције теже освајању власти и користе неоствареност демократије као своје средство. Спољни критичари демократије се руководе прагматским интересима а не филантропијом. Њихова вајна брига за српски народ који "заслужује боље и треба да добије могућност да ужива у просперитету и слободи у оквиру слободног и демократског друштва" само је маска за стратешке политичке интересе евроамерике. На сцени је стварање ситема зависних држава у Европи (а и шире) и свако ко се томе супротстави треба да буде уклоњен или изолован. У Србији на изборима побеђује политика очувања националне независности и слободе при чему се не супротставља кооперацији са светом. Чињеницу постојања демократских институција страни критичари "решавају" вербалним порицањем демократије или демонизацијом вође, а богме и народа. При свему томе, ЕУ демократија користи сва недемократска средства против Срба а тражи демократију у Србији!

Закључак

Србија се са великим проблемима свог историјског наслеђа и памћења суочила са "међународном заједницом" на крају века. Једна идеолошка струја тумачи овој проблем као последицу демократског дефицита у Србији и као неспособност структурног прилагођавања посткомунистичком свету. Међутим, сукоб са делом света је превасходно наставак европског (и америчког) оспоравања српских тежњи за националним јединством и сувереном државом. Ова тврдња се доказује са четири индикатора негативног односа европских држава према српским тежњама.

ЛИТЕРАТУРА:

- Аврамовић, З. (1998) *Друго лице демократије*, Филип Вишњић, Београд
Аврамовић, З. (1997) "Колико је Србија удаљена од демократије?", *Гледишта*, 1-6. Београд
Аврамовић З. (1999): "Минималистички концепт демократије још увек валидан", *Социологија*, бр. 4. Београд.
Чубриловић В. (1982): *Историја политичке мисли у Србији*, Народна књига, Београд,
Ђоровић В. (1989): *Историја Срба*, БИГЗ, Београд
Војводић М. (1999) *Путеви српске дипломатије*, Клио, Београд
Матић, М. (1998): *Српска политичка традиција*, ИПС, Београд

Zoran Avramović
Institute of Pedagogical
Investigations
Belgrade

S u m m a r y

**SERBIA AND „INTERNATIONAL COMMUNITY”:
BURDEN OF HISTORY OR DEMOCRACY**

Topic of the article is question of the clash between Serbia and West underlined by the interests. In relation to the problem what are the causes of negative relation of "international community" toward Serbia author maintains that core of the problem is in continuation of negative Western history toward Serbs. Chief argument is founded on four political indications: 1) relation toward national unity; 2) respecting of state sovereignty; 3) nation's moral picture; 4) relation of punishment and cooperation. Analysis shows that neglecting of Serbian national interests could not be account to the lack of democracy but to negative historical relation of the West toward Serbian state and national interests. In such a circumstances Serbian society must get rid of sentiments in political thought and turn on toward realistic and differentiate appreciation for international relations and interests.

Key words: Serbia, "international community", democracy, history.